

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์:
กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี

**The Life Quality Development of the Elderly in Kalasin Province:
A Case Study of Khok Sri Subdistrict Municipality Community**

อ้อต โนนกระยอม (Aot Nongrayom)¹

พรพิทักษ์ เหมบาสัตย์ (Ponpitak Hembasat)²

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

First author, Lecturer of Bachelor of Innovation for Local Development

Faculty of Bachelor of Arts Kalasin University

²อาจารย์ประจำสาขาวิชานวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

Corresponding author, Lecturer of Bachelor of Innovation for Local Development

Faculty of Bachelor of Arts Kalasin University

E-mail: chokphochai@hotmail.com¹, hembasat 5605@hotmail.com²

Received: 7 December 2023

Revised: 20 February 2024

Accepted: 20 March 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี 2) วิเคราะห์ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรีและ 3) พัฒนากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 80 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และประเด็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี พบว่า 1) ด้านอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้ที่ไม่แน่นอน เงินหมุนเวียน

ไม่คล่อง 2) ด้านสุขภาพ กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงอยู่เป็นจำนวนมาก และ 3) ด้านการเงิน กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดระเบียบชีวิตด้านการเงิน

2. วิเคราะห์ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี พบว่า 1) ด้านอาชีพ ต้องการหารายได้เสริมจากอาชีพที่ว่างจากงานหลัก 2) ด้านสุขภาพต้องการส่งเสริมสุขภาพโดยการปลูกผักปลอดสารพิษในครัวเรือน 3) ด้านการเงินต้องการเรียนรู้วิธีจัดระเบียบชีวิตด้านการเงิน

3. การพัฒนากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี พบว่า 1) ด้านอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุได้ดำเนินการกิจกรรมกลุ่มจักสานตะกร้าพลาสติก 2) ด้านสุขภาพได้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ 3) ด้านการเงิน กลุ่มผู้สูงอายุได้ดำเนินการกิจกรรมการบันทึกบัญชี กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the conditions of problems and obstacles to improving the quality of life of the elderly in Kalasin province: A case study of Khok Sri subdistrict municipality community. 2) Analyze the needs to improve the quality of life of the elderly in Kalasin province: A case study of Khok Sri subdistrict municipality community, and 3) develop activities to improve the quality of life of the elderly in Kalasin province: A case study of Khok Sri subdistrict municipality community. Using qualitative research methodology, the main informants were 80 seniors aged 60 years and above.

The results of the research were as follows:

1. Conditions, problems, and obstacles to improving the quality of life of the elderly in Kalasin province: A case study of Khok Sri subdistrict municipality community. It was found that 1) Occupational: Most of the elderly have unstable incomes. 2) Health Most of the elderly are physically healthy, and 3) Financial Most seniors have not yet organized their financial lives.

2. Analysis of the need to improve the quality of life of the elderly in Kalasin province: A case study of Khok Sri subdistrict municipality community. Found that 1) Occupation 2) Health needs health promotion by growing organic vegetables in the household, and 3) Financially, they want to learn how to organize their financial life.

3. Development of activities to improve the quality of life of the elderly in Kalasin province: A case study of Khok Sri subdistrict municipality community. It was found that 1) occupational, the elderly group has carried out plastic basket weaving group activities, 2) health has carried out group activities to grow vegetables, kitchen gardens, edible fences, and 3) financial. The elderly group has carried out accounting activities. Funeral Home Group

Keywords: Life Quality; Elderly; Life Quality Development

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุกำลังเป็นประเด็นที่หลายประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญและนำมาซึ่งความท้าทายในหลายมิติ ทั้งการลดลงของจำนวนแรงงานที่อาจส่งผลต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การออกแบบระบบบำนาญและบำนาญ การสร้างความมั่นคงทางการเงินหลังวัยเกษียณ ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุล้วนแต่จำเป็นต้องมีมาตรการและการเตรียมพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน สำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า ประเทศไทยได้ถูกจัดให้เป็นประเทศที่อยู่ในสังคมผู้สูงอายุ (Aging society) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 กล่าวคือ มีประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10.4 ของประชากรทั้งหมด (วิณา พิงวิวัฒน์กุล, 2564, หน้า 57) ในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยได้เป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์แล้ว (complete aged society) โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2565, หน้า 1) สัดส่วนประชากรสูงวัยที่กำลังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมไทยในอนาคตเต็มไปด้วยผู้สูงอายุ ดังนั้น ประเทศไทยจึงได้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้ผู้สูงอายุซึ่งจะเป็นประชากรหลักของชาติเป็นบุคคลคุณภาพ

แม้ในช่วงระยะหลายปีที่ผ่านมาภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรอิสระ ได้ให้ความสำคัญและพยายามเข้ามาบริหารจัดการและช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นการบรรจุเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ การร่างกฎหมายเพื่อรองรับการบริหารงานด้านผู้สูงอายุ การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะด้านเพื่อการศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุแต่ดูเหมือนว่าจะยังไม่ค่อยบรรลุผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร ทั้งนี้เป็นผลมาจากระบบการบริหารงานที่ขาดการบูรณาการและขาดความต่อเนื่องระหว่างหน่วยงาน ขาดการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างแท้จริง ความไม่พร้อมของงบประมาณ และการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านผู้สูงอายุโดยตรง สุดท้ายการจัดสวัสดิการหรือการพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้สูงอายุและไม่สามารถตอบสนองปัญหาได้อย่างแท้จริง ไม่สามารถครอบคลุมผู้สูงอายุได้ทั้งหมด

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยพบข้อเสนอแนะไว้ว่าควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและสังคมให้มากขึ้น โดยเน้นบทบาทในด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่มีอยู่ไปสู่คนรุ่นหลังเพื่อเพิ่มความรู้สึกรักคุณค่าในตนเองให้กับผู้สูงอายุ (Khamwong, et al., 2011) จากการได้เข้าร่วมกิจกรรมสถานที่ที่เป็นทุนทางสังคม เช่น เพื่อนบ้าน ตลาด เป็นต้น (Zahava & Bowling, 2004) จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องจัดศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชนเป็นสถานที่ ที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง (Department of Local Administration, n.d.)

อย่างไรก็ตาม ในปี 2563 จังหวัดกาฬสินธุ์ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 166,900 คน ซึ่งสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดในขณะที่ปี 2571 จังหวัดกาฬสินธุ์จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด โดยมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 219,000 คน ซึ่งสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) เช่นเดียวกับเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่นับเป็นชุมชนที่มีผู้สูงอายุอยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ส่วนคนวัยหนุ่มสาวย้ายถิ่นไปทำงานต่างถิ่นหรือต่างจังหวัด ทิ้งให้ผู้สูงอายุอยู่ในชุมชนอย่างโดดเดี่ยว แม้จะมีโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่เอื้ออำนวยให้กับผู้สูงอายุ แต่ผู้สูงอายุยังประสบปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ การเดินทางไปยังสถานพยาบาล ค่าเดินทางและการขาดแคลนผู้ดูแลผู้สูงอายุ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ส่งผลต่อภาวะร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมของผู้สูงอายุซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งสิ้น ทั้งนี้ หากผู้สูงอายุได้รับการพัฒนา การกระตุ้นในการทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพของช่วงวัยของตนจะส่งผลต่อสุขภาวะโดยรวมของผู้สูงอายุเป็นอย่างดี เพื่อให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษา เรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์ ตลอดจนเพื่อวิเคราะห์ความต้องการการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและท้องถิ่นสู่การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ในอนาคตและชุมชน รวมถึงได้แนวทางสำหรับการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพในการดำเนินชีวิตที่ดีและสามารถ

ดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น สามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้เป็นแนวทางในพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนหรือในท้องถิ่นและเพื่อส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี
2. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี
3. เพื่อพัฒนากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง)

ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ทฤษฎีทางสังคมวิทยา เชื่อว่า การปรับตัวต่อการเป็นผู้สูงอายุน่าจะเกี่ยวข้องกับทฤษฎีบทบาท คือ บุคคลนั้นจะรับบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันไปตลอดชีวิตของเขา เช่น บทบาทการเป็นพ่อ แม่ สามี ภรรยา ฯลฯ ความเป็นอยู่ของบุคคลจะถูกกำหนดโดยบทบาทหน้าที่ที่ตนกำลังรับผิดชอบอยู่ บุคคลจะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตนต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ได้อย่างเหมาะสมเพียงใด โดยบทบาทอาจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคล ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ส่งผลถึงการยอมรับบทบาททางสังคมที่กำลังจะมาถึงหรือกำลังจะเปลี่ยนแปลงในอนาคต นอกจากนี้ โรเบิร์ต ฮาวิกเฮิร์สต์ (Robert Havigherst) ได้กล่าวว่า ผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จะมีบุคลิกภาพกระฉับกระเฉง มีความพึงพอใจในชีวิตและปรับตัวได้ดีกว่าผู้ที่ไม่มีกิจกรรมหรือบทบาทหน้าที่ใด ๆ มีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก และชื่นชอบในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมถือเป็นการทดแทนบทบาทในสังคมที่สูญเสียไปได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมคิด แทวกระโทก (2560) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ด้านสุขภาพอนามัย แนวทางที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ หน่วยงานควรร่วมมือกันกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยใช้กลยุทธ์เชิงรุกในการให้ความรู้หรือการจัดกิจกรรม การให้ความรู้เชิงปฏิบัติการ แนะนำอุปกรณ์กีฬาและเสริมเครื่องออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ณ ลานออกกำลังกายชุมชนด้วย

นิธิวรรณ คุเจริญไพศาล (2564) ได้ศึกษาเรื่องการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการต้องเน้นการพัฒนาสุขภาพทางกาย สังคม จิต และปัญญาให้ดีขึ้น เน้นในการดูแลช่วยเหลือ และพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยตัวเอง ครอบครัว และชุมชน โดยแนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คือ การดำเนินการเพิ่มเติมในแต่ละด้านและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ

สนธยา สวัสดิ์ (2561) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนบ้านร่องเม้ง ตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุควรพิจารณาไปพร้อมกันทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกายควรบำรุงรักษาให้แข็งแรง ด้านอารมณ์ควรหาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้เบิกบานแจ่มใส ด้านสังคม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม บำรุงศาสนา และด้านสติปัญญา คือ การสานต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้กระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ และเป็นบุคคลสำคัญของชุมชน (Key informants) ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 51 คน ประกอบด้วย 1) ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 40 คน 2) เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลตำบลโคกศรี ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล นักพัฒนาชุมชน และเจ้าหน้าที่หรือผู้รับผิดชอบงานด้านผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน และ 3) ผู้นำชุมชนหรือผู้แทนชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลตำบลโคกศรี และเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ใช้วิธีคัดเลือกตัวแทนกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจาก 4 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน และ ตัวแทน อสม.จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 คน รวมเป็น 6 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ (interview) มีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 2) ประเด็นสนทนากลุ่ม มีเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและอุปสรรค ความต้องการ และการร่วมกันสร้างกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์

ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดประเด็นข้อคำถามการสัมภาษณ์
2. กำหนดโจทย์หรือคำถามการวิจัย (Research Question) เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
3. ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์และเพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องสมบูรณ์ทั้งคำถามสำหรับการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)
4. ตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธีแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ข้อมูลวิจัยมีความน่าเชื่อถือและสมบูรณ์เพียงพอ ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบด้านข้อมูล ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความแตกต่างกันโดยใช้คำถามชุดเดียวกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้อาจจัดระบบข้อมูลจัดหมวดหมู่ของข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล 2) การตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยเลือกวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) และ 3) การทบทวนข้อมูลหรือสรุปข้อมูล
5. ปรับแก้เครื่องมือและนำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เอกสารการประชุม รายงานวิเคราะห์ บทความ วิทยานิพนธ์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และ 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ได้แก่ การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้สัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลแล้วนำมาจัดระบบข้อมูลแยกประเภทข้อมูลตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงประมวลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกันเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีเป็นกรอบในการอธิบาย

ผลการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี พบว่า

1) ด้านอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ แต่ปัญหาอุปสรรคที่พบ คือ ผู้สูงอายุมีรายได้ที่ไม่แน่นอน เงินหมุนเวียนไม่คล่อง บางคนถูกหลอกไม่ให้ส่งเงินมาให้ ได้แต่รอรับเงินเดือนที่ทางรัฐบาลให้การสนับสนุนเป็นรายเดือน ทำให้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตในแต่ละเดือน สำหรับด้านการปลูกพืชผักสวนครัว ปัญหาอุปสรรคที่เห็นได้ชัดเจน คือ ภัยแล้งน้ำใช้ไม่เพียงพอ ทำให้ผลผลิตน้อยลงกว่าเป้าหมายที่กำหนด แต่เมื่อมีผลผลิตกลับมีปัญหาในการนำสินค้าไปขาย นอกจากนี้ผู้สูงอายุบางคนมีอายุมาก จึงมีปัญหาในการเคลื่อนไหวร่างกายซึ่งเป็นอุปสรรคในการทำมาหาเลี้ยงชีพ

2) ด้านสุขภาพ กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เห็นได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุอยู่เป็นประจำ อีกทั้งได้เข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เทศบาลตำบลโคกศรีจัดขึ้นอยู่เป็นประจำ แต่ยังมีผู้สูงอายุบางส่วนที่พบว่ามีปัญหาด้านสุขภาพ เนื่องจากการบริโภคอาหารและพักผ่อนหลังก้าขายต่าง ๆ เช่น ตลาดสดของชุมชน ทำให้เกิดการสะสมของสารพิษที่ตกค้างอยู่ในร่างกาย จึงเกิดเป็นปัญหาต่อสุขภาพตามมา เช่น ความดัน โรคเบาหวาน อีกทั้งผู้สูงอายุจำเป็นต้องมีการออกกำลังกายให้ถูกต้องตามช่วงวัย หรือมีจังหวะการออกกำลังกายที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวของร่างกาย นอกจากนี้ผู้สูงอายุมีการเข้าถึงบริการสาธารณสุขอยู่เป็นประจำต่อเนื่องทุกเดือน โดยมีหน่วยงานเคลื่อนที่ในระดับชุมชน เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

3) ด้านการเงิน กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดระเบียบชีวิตด้านการเงินเท่าที่ควร นอกจากการได้รับเงินอุดหนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลแล้ว ยังมีรายได้จากการค้าขาย รับจ้างทั่วไป รายได้จากการทำเกษตร และเงินช่วยเหลือเลี้ยงดูจากบุตรหลาน ซึ่งบางเดือนอาจมีรายได้ไม่แน่นอนทำให้เกิดปัญหาหารายรับไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในการดำรงชีวิต อีกทั้งจากการที่ค่าครองชีพมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นทำให้รายรับและรายจ่ายไม่สมดุลกัน นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีกลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นการช่วยเหลือกลุ่มให้กับครอบครัวที่เสียชีวิต แต่ผู้สูงอายุอีกหลายคนที่ยังไม่เข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งบางคนให้เหตุผลว่า รายจ่ายในแต่ละเดือนไม่เพียงพอทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกลุ่มได้

2. วิเคราะห์ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี พบว่า

1) ด้านอาชีพ จากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มด้วยเทคนิคการระดมความคิด (Brainstorming) สิ่งที่ผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความต้องการให้มีการดำเนินการ คือ การหารายได้เสริมจากงานหลัก ซึ่งอาชีพที่ผู้สูงอายุส่วนมากต้องการและมีความถนัด คือ การจักสาน ตะกร้าพลาสติก การทำเชื้อเห็ดฟาง การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา ปักเสื่อ ปลูกผักปลอดสารพิษ นอกจากนี้กลุ่มผู้สูงอายุยังมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยสนับสนุนและให้ความรู้ในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้และมีเงินออมในอนาคตต่อไป

2) ด้านสุขภาพ จากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มด้วยเทคนิคการระดมความคิด (Brainstorming) สิ่งที่สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความต้องการให้ดำเนินการ คือ การส่งเสริมสุขภาพโดยการปลูกผักปลอดสารพิษในครอบครัว “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” “ผักสวนครัวรั้วกินได้” ซึ่งเป็นการดูแลสุขภาพของสูงอายุในเบื้องต้นเพื่อเป็นการ “สร้างนำซ่อม” นอกจากนี้กลุ่มผู้สูงอายุต้องการให้มีการจัดตั้งกลุ่มออกกำลังกายที่เอื้อต่อกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมทำกิจกรรมออกกำลังกายในแต่ละสัปดาห์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้พบปะพูดคุย อันเป็นการลดความเสี่ยงจากโรคซึมเศร้าได้ นอกจากนี้ยังมีความต้องการที่จะให้ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกลุ่ม “เพื่อนดูแลเพื่อน” ในเรื่องการตรวจเช็คสุขภาพเบื้องต้นก่อนที่จะไปโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหรือโรงพยาบาลของรัฐ ตามกำหนดนัดหมายแต่ละครั้ง โดยการให้ความช่วยเหลือของกลุ่มผู้สูงอายุเอง เช่น การตรวจความดัน

3) ด้านการเงิน จากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มด้วยเทคนิคการระดมความคิด (Brainstorming) สิ่งที่สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความต้องการให้ดำเนินการ คือ ให้เรียนรู้วิถีชีวิตระเบียบชีวิตด้านการเงิน การบันทึกบัญชีครัวเรือน เพื่อให้รู้ที่มาของรายรับและการใช้จ่ายในแต่ละเดือน เพื่อวางแผนในการใช้เงินแต่ละวัน รวมถึงการหารายได้เสริมเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างรายรับกับรายจ่ายในแต่ละเดือน นอกจากนี้กลุ่มผู้สูงอายุยังมีความต้องการที่จะให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อนันทนาการ เนื่องจากแต่ละปีที่มีการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้สูงอายุ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นถือเป็นภาระของผู้สูงอายุ แต่หากมีการวางแผนการออมเดือนละหนึ่งร้อยบาท อาจช่วยแบ่งเบาภาระลงได้

3. การพัฒนากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี พบว่า

1) ด้านอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอาชีพเพื่อให้มีรายได้เสริม เกิดกลุ่ม “จักสานตะกร้าพลาสติก” โดยมีการจัดทำโครงสร้างของกลุ่ม และแผนผังโครงสร้างการปฏิบัติงานกลุ่มสร้างอาชีพผู้สูงอายุ ทั้งนี้จากการประเมินการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้านพัฒนาอาชีพโดยการจัดเวทีถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ตนเองและกลุ่มได้ร่วมกันออกแบบกิจกรรมและได้ลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตขึ้น

2) ด้านสุขภาพ กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ เพื่อส่งเสริมสุขภาพด้านการอยู่การกิน โดยผู้สูงอายุยินดีเข้าร่วมกลุ่ม “ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้” ซึ่งทางผู้วิจัยมีการติดตามประเมินผลทุกสัปดาห์ ตลอด 2 เดือนหลังจากที่ดำเนินกิจกรรมส่วนนี้ สำหรับการออกกำลังกายมีกลุ่มผู้สูงอายุบางคนที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ โดยมีตารางออกกำลังกายทุกสัปดาห์ในโรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี นอกจากนี้เกิดกลุ่มตรวจสุขภาพการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุข โดยมีการกำหนดรูปแบบการตรวจสุขภาพ การจัดทำตารางตรวจสุขภาพ จัดทำบันทึกข้อมูลสำหรับผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพ

เบื้องต้น โดยมีการจัดทำโครงสร้างของกลุ่ม และแผนผังโครงสร้างการปฏิบัติงานกลุ่มสุขภาพผู้สูงอายุ ทั้งนี้ จากการประเมินการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้านพัฒนาสุขภาพโดยการจัดเวทีถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ตนเองและกลุ่มได้ร่วมกันออกแบบกิจกรรมและได้ลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพให้ดียิ่งขึ้น

3) ด้านการเงิน กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการเงิน โดยได้เริ่มต้นกิจกรรมการบันทึกบัญชีครัวเรือน ซึ่งผู้วิจัยร่วมกับคณะกรรมการโรงเรียนผู้สูงอายุร่วมกันติดตามประเมินผลการจัดทำบัญชีครัวเรือนในเบื้องต้น ทั้งนี้กลุ่มผู้สูงอายุเองยังได้ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สูงอายุที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกลุ่ม “ฉาปนกิจสงเคราะห์” ให้เข้าร่วมอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้จากการประเมินการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้านการเงินโดยการจัดเวทีถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ร่วมกันออกแบบและดำเนินกิจกรรมด้านการเงินเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัญหาและอุปสรรคการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี พบว่า 1) ด้านอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้ที่ไม่แน่นอน จึงประสบปัญหาสภาพคล่องทางการเงิน และจากการเกิดภัยแล้งส่งผลกระทบต่ออาชีพการทำเกษตร รวมถึงปัญหาในการนำสินค้าไปขาย นอกจากนี้ผู้สูงอายุบางคนที่มีอายุมากทำให้มีปัญหาในการเคลื่อนไหวร่างกาย จึงเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ 2) ด้านสุขภาพ กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง แต่อาจมีปัญหามาจากกระสับของสารพิษที่ตกค้างอยู่ในร่างกาย สำหรับโรคประจำตัวที่พบ ได้แก่ โรคความดัน โรคเบาหวาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า การเคลื่อนไหวทางร่างกายของผู้สูงอายุเป็นอุปสรรคต่อการออกกำลังกาย จึงจำเป็นต้องหาวิธีหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการออกกำลังกายให้ถูกต้องตามช่วงวัย 3) ด้านการเงิน กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังไม่มีการจัดระเบียบชีวิตทางการเงิน เช่น ไม่มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน หรือบัญชีรายรับรายจ่าย ส่งผลให้เกิดปัญหารายรับรายจ่ายไม่สมดุลกัน นอกจากนี้อุปสรรคสำคัญ คือ ผู้สูงอายุหลายคนยังไม่เข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดระเบียบด้านการเงิน ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า ผู้สูงอายุบางคนยังได้รับการช่วยเหลือจากครอบครัวและหน่วยงานของภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ สุขภาพ และการเงิน ซึ่งผู้สูงอายุบางคนต้องพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญอีกทั้งยังต้องเลี้ยงดูบุตรหลานที่พ่อแม่ออกไปทำงานต่างจังหวัด บางคนต้องปลูกผักขายตามตลาดนัดต่าง ๆ หรือตลาดที่ทางเทศบาลได้จัดสรรพื้นที่สำหรับผู้สูงอายุได้นำผัก ปลา อาหารต่าง ๆ เข้ามาขายในตลาดเพื่อนำเงินส่วนนี้มาจุนเจือครอบครัวนั่นเอง แต่ถึงกระนั้น การดูแลสุขภาพก็ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้สูงอายุต้องใส่ใจเป็นพิเศษ กอปรกับหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องต้องเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับการออกกำลัง การดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุให้ถูกต้องตามช่วงวัย จะได้เคลื่อนไหวร่างกายได้อย่างถูกต้องและไม่ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมา

นอกจากนี้ ผู้สูงอายุบางคนยังไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มออกกำลังกายที่ทางโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นผู้ดำเนินการ อาจเป็นเพราะการเงินที่ไม่แน่นอน บางคนยังรอความช่วยเหลือจากบุตรหลานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รายรับจึงไม่แน่นอนในแต่ละเดือนจึงทำให้เป็นปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วมกลุ่มออกกำลังกายเพื่อจัดระเบียบชีวิตด้านการเงิน ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ นิธิวรรณ คุงเจริญไพศาล (2564) ได้ศึกษาเรื่องการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการต้องเน้นการพัฒนาสุขภาพทางกาย สังคม จิตและปัญญาให้ดีขึ้น เน้นในการดูแลสุขภาพช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยตัวเอง ครอบครัว และชุมชน และมีความคล้ายคลึงงานวิจัยของ สมคิด แทวกระโทก (2560) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ด้านสุขภาพอนามัย แนวทางที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ คือ หน่วยงานควรร่วมมือกันกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โดยใช้กลยุทธ์เชิงรุกในการให้ความรู้หรือการจัดกิจกรรม การให้ความรู้เชิงปฏิบัติการแนะนำอุปกรณ์กีฬา และเสริมเครื่องออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ณ ลานออกกำลังกายชุมชนด้วย

2. วิเคราะห์ความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี จากการดำเนินกิจกรรมกลุ่มด้วยเทคนิคการระดมความคิด (Brainstorming) พบว่า 1) ด้านอาชีพ สิ่งที่ผู้สูงอายุมีความต้องการให้มีการดำเนินการ คือ การหารายได้เสริมจากอาชีพที่ว่างจากงานหลัก ซึ่งอาชีพที่ผู้สูงอายุส่วนมากต้องการ คือ การจักสานตะกร้าพลาสติก การทำเชื้อเห็ดฟาง การเลี้ยงกบ เลี้ยงปลา ปักเสื่อ ปลูกผักปลอดสารพิษ นอกจากนี้กลุ่มผู้สูงอายุยังมีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยสนับสนุนและให้ความรู้ในการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้และมีเงินออมในอนาคตต่อไป 2) ด้านสุขภาพ สิ่งที่ผู้สูงอายุมีความต้องการ คือ การส่งเสริมสุขภาพโดยการปลูกผักปลอดสารพิษในครอบครัว “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” “ผักสวนครัวรั้วกินได้” กลุ่มออกกำลังกายที่เอื้อต่อกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเพื่อนดูแลเพื่อน 3) ด้านการเงิน สิ่งที่ผู้สูงอายุมีความต้องการให้เรียนรู้วิธีจัดระเบียบชีวิตด้านการเงิน การบันทึกบัญชีครัวเรือน แห่ลงรายได้เสริม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อนันทนาการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในส่วนของเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสังคมผู้สูงอายุที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) ในปี พ.ศ. 2578 ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกแห่งต้องเล็งเห็นสถานการณ์ที่ต้องให้ความสนใจเร่งด่วน อาทิ เรื่องเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตให้กับผู้สูงอายุอย่างเพียงพอกับความต้องการเพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตรงตามความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองเป็นสำคัญ ทั้งนี้ผู้สูงอายุบางคนมีความต้องการแค่เพียงได้เข้าร่วมกิจกรรม ได้ทำกิจกรรมสำคัญ ๆ กับเพื่อน ๆ แต่บางคนมีความต้องการมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความต้องการของผู้สูงอายุอาจขึ้นอยู่กับฐานะทางครอบครัว สุขภาพเป็นสำคัญ

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อ็อต โนกระยอม และพรพิทักษ์ เหมบาสัย (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนา ศักยภาพผู้สูงวัยผ่านหลักสูตรการเรียนรู้การสร้างคุณค่าเพื่อสร้างสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในโรงเรียน ผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพของผู้สูงวัย โดยรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ มาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่ต้องการส่งเสริมให้ ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างสม่ำเสมอ คล้ายคลึงงานวิจัยของ นิธิวรรณ คุงเจริญไพศาล (2564) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครสมุทรสาคร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อผู้สูงอายุ คือ การดำเนินการเพิ่มเติมในแต่ละ ด้านและสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ

3. การพัฒนากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชน เทศบาลตำบลโคกศรี พบว่า 1) ด้านอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุได้ดำเนินการกิจกรรมกลุ่มจักสานตะกร้าพลาสติก 2) ด้านสุขภาพ กลุ่มผู้สูงอายุได้ดำเนินการกิจกรรมกลุ่มปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ กลุ่มออกกำลังกาย กลุ่มตรวจสุขภาพการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุข 3) ด้านการเงิน กลุ่มผู้สูงอายุได้ดำเนินการกิจกรรมการ บันทึกรายบัญชี กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ทั้งนี้จากการประเมินการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาการเงิน โดยการจัดเวทีถอดบทเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ร่วมกัน ออกแบบและดำเนินกิจกรรมทั้งด้านอาชีพ ด้านสุขภาพ และด้านการเงินเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้สูงอายุได้เล็งเห็นความสำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบด้วย ด้านอาชีพ ด้านสุขภาพ และด้านการเงิน ซึ่งการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ได้ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสรุปถึงความต้องการและ ได้ออกแบบกิจกรรมร่วมกันทุกขั้นตอนกับหน่วยงานที่มีเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเทศบาล โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบล และนักวิชาการ จนได้ดำเนินกิจกรรมการพัฒนาพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 3 ด้าน ดังที่ได้กล่าว มาแล้วข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สันธยา สวัสดิ์ (2561) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในชุมชนบ้านร่องเม็ง ตำบลหนองแห่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนา คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ควรพิจารณาไปพร้อมกันทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกายควรบำรุงรักษาให้แข็งแรง ด้านอารมณ์หาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้เบิกบานแจ่มใส ด้านสังคม คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม บำรุงศาสนา และด้านสติปัญญา คือ การสานต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวม

สรุป

“การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อวิเคราะห์ ความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และเพื่อพัฒนากิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยใช้แบบสัมภาษณ์และประเด็นสนทนากลุ่มในการค้นหาข้อมูลสภาพปัญหาและอุปสรรค ตลอดจน วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนเทศบาลตำบลโคกศรี อำเภอขามเฒ่า

จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการวิเคราะห์ชุมชน ศึกษาฐาน พัฒนาเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุ ตลอดจนถอดบทเรียนในแต่ละกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง อีกทั้งมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งนี้ได้ใช้เนื้อหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ แผนอาชีพ แผนสุขภาพ และแผนการเงิน เป็นเนื้อหาการเรียนรู้ร่วมกันกับผู้สูงอายุ เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อให้ชุมชนผู้สูงอายุจัดการชีวิต จัดระเบียบชีวิต เตรียมความพร้อมในวัยสูงอายุได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีอยู่มีกินในท้องถิ่นด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดสรรงบประมาณพร้อมทั้งจัดจ้างบุคลากร เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในทุกมิติ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสนับสนุนบุคลากรขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้มีความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในพื้นที่
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีกลุ่มอาสาสมัครที่ออกตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุเพื่อรับฟังปัญหาและอุปสรรค มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องจากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา
4. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดตั้งสวัสดิการกองทุนแก่กลุ่มผู้สูงอายุที่ยากจนและไม่มีแหล่งพึ่งพิงเพียงพอที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน และกองทุนผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุจะได้มีเงินหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ

ข้อเสนอแนะทางการศึกษา

1. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกับเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดกาฬสินธุ์
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดกาฬสินธุ์

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

1. ได้ทราบถึงความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกับเขตเทศบาลตำบลในจังหวัดกาฬสินธุ์
2. ได้ทราบถึงกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เหมาะสมในจังหวัดกาฬสินธุ์

รายการอ้างอิง

- นิธิวรรณ ภูเจริญไพศาล. (2564). การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของเทศบาลนครสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วีณา พิงวิวัฒน์นิกุล. (2564). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการจัดการทรัพยากรมนุษย์ร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- ศิริมาศ โกศลย์พิพัฒน์. (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชนบทภาคเหนือ โดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน. รายงานวิจัย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2565). การเข้าถึงระบบบริการทางสังคมของประชากรในครัวเรือนก่อนวัยสูงอายุและผู้สูงอายุที่มีรูปแบบการอยู่อาศัยต่างกันเพื่อนำไปสู่แนวทางการสนับสนุน การบริการที่เหมาะสม. วันที่ค้นข้อมูล 18 พฤศจิกายน 2566, เข้าถึงได้จาก <https://ipsr.mahidol.ac.th>
- สนธยา สวัสดิ์. (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนบ้านร้องเม็ง ตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สมคิด แนวระโทก. (2560). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา. วารสารชุมชนวิจัย, 11(1), 158-170.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). สถานการณ์ผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์. วันที่ค้นข้อมูล 18 พฤศจิกายน 2566, เข้าถึงได้จาก <https://kalasin.nso.go.th>
- อรนิษฐ์ แสงทองสุข. (2563). การศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย กรณีศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร ปทุมธานี และนนทบุรี. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาการบริหารและการจัดการสมัยใหม่ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- อ็อต โนนกระยอม และพรพิทักษ์ เข็มบาสัย. (2565). การพัฒนาศักยภาพผู้สูงวัยผ่านหลักสูตรการเรียนรู้การสร้างคุณค่าเพื่อสร้างสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ในโรงเรียนผู้สูงอายุ จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง มหาวิทยาลัยบูรพา, 11(2), 72-86.
- Department of Local Administration. (n.d.). *Standards of Community Learning Center. Department of Local Administration*. Bangkok: Ministry of Interior.
- Khamwong, W. et al. (2011). Factors Relating to Quality of Life of Elderly. *Journal of Health Science Research*, 5(2), 32-40.
- Zahava, G., & Bowling, A. (2004). Quality of life from the perspectives of older people. *Ageing & Society*, 24(5), 675-691.